

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده‌ی زبان و ادبیّات فارسی

رشته‌ی زبان و ادبیّات فارسی

گرایش زبان و ادبیّات تطبیقی

موضوع: «بررسی و مقایسه‌ی داستان بهرام گور در
اخبار الطوال، تاریخ طبری، غرر السیر و هفت پیکر»

پایان‌نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد در رشته‌ی
زبان و ادبیّات فارسی، گرایش زبان و ادبیّات تطبیقی

استاد راهنما: دکتر محمد هادی مرادی

استاد مشاور: دکتر محمد حسن حائری

نگارنده: وزیرویسی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به :

خانوادہ ی عزیز و فداکارم کہ پشتیبانمن بودند

وروان پاک دکتتر محمد حسن حائری

تقدیر و تشکر:

در اینجا جا دارد از زحمات و راهنمایی‌های بی‌دریغ استادان محترم راهنما و مشاور آقایان دکتر محمد هادی مرادی و مرحوم دکتر محمد حسن حائری، و همچنین از خانم لاله آتشی، دانشجوی دکتری دانشگاه شیراز که سه منبع انگلیسی را برایم ارسال کردند، کمال تشکر و امتنان را داشته باشم.

چکیده

با تأسیس بیت‌الحکمه در سال ۱۴۸ هجری قمری توسط مأمون عباسی بسیاری از آثار از زبانهای سانسکریت، یونانی و پهلوی و... به عربی برگردانده شد. از جمله کتابهایی که از زبان پهلوی به زبان عربی برگردانده شد، کلیله و دمنه و سیرالملوک (خدای نامکها) دوره‌ی ساسانی بود. متون تاریخی عربی اخبار الطوال، تاریخ طبری و غرر السیر در قسمتهایی که درباره‌ی شاهان ایرانی و حوادث و رویدادهای مربوط ایرانست، از این سیرالملوک (خدای نامکها) تأثیر پذیرفته‌اند. یکی از داستانهای مشهور دوره‌ی ساسانی که در اکثر متون تاریخی عربی از جمله اخبار الطوال، تاریخ طبری و... غرر السیر و... آمده است، داستان بهرام گور است. فردوسی در شاهنامه در داستان بهرام گور و نظامی در هفت‌پیکر که تمام آن درباره‌ی سرگذشت بهرام گور است. در بخش‌هایی از این متون تاریخی تأثیر پذیرفته‌اند. از آنجا که مکتب فرانسه در ادبیات تطبیقی به بررسی روابط تاریخی بین ادبیات و ملت می‌پردازد. در این پایان‌نامه تأثیر متون تاریخی اخبار الطوال و تاریخ طبری و غرر السیر را بر هفت‌پیکر نظامی بررسی نمودم. نظامی در قسمتهایی از هفت‌پیکر از متون تاریخی مذکور تأثیر پذیرفته است. از یافته‌های این پایان‌نامه این است که تأثیرپذیری هفت‌پیکر از تاریخ طبری نسبت به اخبار الطوال و غرر السیر بیشتر است. احتمال می‌رود که نظامی داستانهای هفت‌گنبد و ازدواج بهرام با دختران هفت‌اقلیم را از روی داستان ازدواج بهرام گور با دختر پادشاه هند (در شاهنامه شنگل) آفریده باشد. وجود واژه‌های ترکیبات پهلوی معرب شده همچون «مَهشت» و «رام ابزوذیزد جرد» و «فرا مرا آور خدایان» نشانگر تأثیری‌پذیری تاریخی طبری از خدای نامکهای دوره‌ی ساسانی است. بررسی شباهتها و تفاوت‌های محتوایی در داستان بهرام گور در متون تاریخی عربی اخبار الطوال، تاریخ طبری، غرر السیر و هفت‌پیکر شبیه به کار بردن نظریه‌ی بینامتنیت در آن داستان موجود در آن متون است. روش پژوهش در نگارش این پایان‌نامه توصیفی-تحلیلی است.

کلید واژه‌ها: ادبیات تطبیقی، مکتب فرانسه، داستان بهرام گور، اخبار الطوال، تاریخ طبری، غرر اخبار الملوک الفُرس و سیرهم، هفت پیکر، شباهتها، محتوایی، تفاوت‌های محتوایی

۲. ادبیّات قومی (Folk).....
literature..... ۹

۳. ادبیّات تطبیقی (Comprative literature).....
..... (۱۲-۹

۴. مکاتب ادبیّات تطبیقی.....
..... ۱۲

۴-۱. مکتب فرانسه.....
..... ۱۳ و ۱۲

۴-۱-۱. نظریه پردازان و مروّجان مکتب فرانسه.....
..... ۱۴

۴-۱-۲. ناقدان مکتب فرانسه.....
..... ۱۵ و ۱۴

۴-۲. مکتب آمریکایی.....
..... ۱۶ و ۱۵

۴-۳. مکتب سلافیه (اروپای شرقی).....
..... ۱۷ و ۱۶

۴-۳-۱. وجه اشتراک مکتب فرانسوی و مکتب مارکسیستی.....
..... ۱۷

۵. اصول ادبیّات تطبیقی.....

۹. جهان شمولى-

ادبیات.....
.....
..... ۲۴.....

۹-۱. اصول و ضوابط تعیین شده برای جهانی شدن

ادبیات.....
..... ۲۴ و ۲۵.....

۱۰. -

ادبیات جهانی (Weltlitrture).....
.....
..... ۲۶.....

۱۱. ادبیات غنائی

داستانی.....
.....
..... ۲۷.....

۱۲. شعر

داستانی (قصصی).....
.....
..... ۲۷ و ۲۸.....

فصل دوم

۱. زندگى نامه ی نویسندگان

چهارمتن.....
.....
..... ۲۷ .

۱-۱. زندگى نامه ی ابوحنیفه ی

دینورى.....
..... ۲۷-۲۹.....

ابوجعفر محمد بن جریر

طبرى.....
..... ۲۹-۳۴-۱.....

۱-۲-۱. نظر محمد غنیمی هلال درباره‌ی تاریخ

طبری.....
..... ۳۴ و ۳۵

۱-۳. زندگی نامه‌ی ابومنصور حسین بن محمد ثعالبی

مرغنی.....
..... ۳۵-۳۷

1-4. زندگی نامه‌ی ابو محمد بن یوسف نظامی

گنجوی.....
..... ۳۷ و ۳۸

برابری تخلص الیاس بن یوسف با هزار و یک و نام

خدواند.....
..... ۳۸ و ۱-4-1 ۳۹ ..

. اختلاف نظر در تاریخ تولد نظامی

.....
..... ۴۰-۴۲ 1-4-2

. اختلاف نظر در تاریخ وفات

نظامی.....
..... ۴۲-۴۴ 1-4-3

. آثار

نظامی.....
.....
..... ۴۴-۴۶ 1-4-4

جایگاه نظامی در میان شاعران ادبیات

فارسی.....
..... ۴۶ و ۴۷ 1-4-5

1-4-6. مکتب

آذربایجان.....
.....
..... ۴۷-۴۹

۱-۴-۶-۱. سبک سخن سرایی

نظامی.....

۴-۱۰-۱-۴. نظر عبدالسلام

.....کفافی.....
.....
.....۵۷.....

۵-۱۰-۱-۴. نظر عبدالحسین زرین-

.....کوب.....
.....۵۷.....

۶-۱۰-۱-۴. نظر طه

.....ندا.....
.....
.....۵۸.....

۶-۱۰-۱-۴. نظر مایکل

.....بری.....
.....
.....۵۸.....

۷-۱۰-۱-۴. نظر حورا

.....یاوری.....
.....
.....۵۸.....

فصل سوم

داستان بهرام گور در «اخبار الطوال، تاریخ طبری، غرر السیر و-
هفت پیکر» و «بحثی درباره‌ی امپراتوری ساسانی»

.....اخبار الطوال.....
.....
.....۶۰-۶۲ در ۱. داستان بهرام گور

داستان بهرام گور در تاریخ

.....طبری.....
.....۶۲-.....
.....۲۷۲.

.....در غرر السیر.....
.....
.....۷۲-۸۲۳. داستان بهرام گور

خلاصه‌ی داستان بهرام گور در هفت

پیکر.....

۴۸۵-۸۲.....

امپراتوری

ساسانی.....

.....

5۸۵.....

۵-۱. تشکیلات اداری در امپراتوری

ساسانی.....

۸۶ و ۸۵.....

۵-۲. شجره‌نامه‌ی سلسله‌ی

ساسانی.....

.....

۸۷.....

۵-۳. نقشه‌ی ایران در امپراتوری

ساسانی.....

۸۸.....

فصل چهارم

۱. اشتراکات محتوایی و مضمونی داستان بهرام گور

۱-۱. ریشه‌شناسی واژه-

ی «بهرام».....

.....

۹۲-۹۰.....

۱-۲. نعمان بن امرؤالقیس البدء بن امرؤالقیس بن عمروبن

عدی (نعمان

اکبر)..... ۹۳

۱-۳. خاندان بنی لخم و سابقه‌ی حکمرانی آنها در

حیره.....

۹۴ و ۹۳.....

۱-۴. کاخ خورنق و سرگذشت

سینمار.....

..... ۹۵- ۱۰۱

۱-۵. سرگذشت نعمان و تغییر حال او ورها کردن
پادشاهی.....
..... ۱۱۰-۱۰۲.....

۱-۶. مهنرسی (مهنرسه) بزرگفرمدار (وزیر الوزراء) دربار
یزدگرد و بهرام گور و فرزندان مهنرسی..... ۱۱۲-۱۱۰.....

۱-۷. بدنامی یزدگرد در هر چهار
منبع.....
..... ۱۲۰-۱۱۳.....

۱-۷-۱. «منفی بودن چهره‌ی یزدگرد در نزد تاریخ نگاران
مسلمان همچون ابوحنیفه‌ی دینوری، تاریخ طبری و غرر السیر و
مثبت بودن چهره‌ی او در نزد تاریخ نگاران بیزانسی
ومسیحی»..... ۱۲۱.....

۱-۸. تولد و پرورش و ادب آموختن
بهرام.....
..... ۱۲۱ و ۱۲۲.....

۱-۸-۱. روز و ماه تولد بهرام
.....
.....
..... ۱۲۲ و ۱۲۳.....

۱-۸-۲. یزدگرد پس از تولد بهرام، منجمان را برای تعیین
طالع و سرنوشت فرزندش به دربار دعوت
کرد.....
.....
..... ۱۲۴-۱۲۷.....

۱-۸-۳. یزدگرد بهرام را به چه کسی
سپرد؟.....
..... ۱۲۷ و ۱۲۸.....

۱-۸-۴. یزدگرد، بهرام را به منذر بن نعمان می‌سپارد و منذر
او را با خود به حیره می‌برد.....
..... ۱۲۸ و ۱۲۹.....

۹-۱. انتخاب دایگان برای شیر دادن و تربیت کردن

بهرام.....

..... ۱۲۹ و ۱۳۰

۹-۱-۱. مدت زمان شیر دادن

بهرام.....

.....

..... ۱۳۰ و ۱۳۱

۱۰-۱. بهرام چون به سن تربیت رسید، از منذر در خواست کرد

که مربیانی را بیابد تا به او ادبیات عربی

وفارسی، سوارکاری و تیر اندازی بیاموزند

.....

..... ۱۳۱

۱۰-۱-۱. منذر به بهرام گفت: «تو هنوز کودک هستی و هنوز

زمان فرهنگ آموزی تو فرا نرسیده است.»

.....

.....

..... ۱۳۱

۱۰-۱-۲. بهرام به منذر گفت: «اگر چه خرد سال هستم؛ اما من

عقل مجرب دارم و تو سالخورده هستی؛ اما عقل نداری

و باید هر چیز را در وقت آن

بجویند.».....

..... ۱۳۲

۱۰-۱-۳. منذر سخنان بهرام را به دربار یزدگرد خبر می‌دهد

ویزدگرد جمعی از قانون شناسان و استادان تیر اندازی -

و چابکسواری و خطو ادب را به نزد منذر، برای تعلیم بهرام می-

فرستد..... ۱۳۲ و ۱۳۳

۱۰-۱-۴. بهرام آنچه را که خواسته بود در آن مدت که

مربیان نزد او بودند، آموخت و به سنی رسید که مربیانش به

هوش و ذکاوت او اقرار کردند و به مربیان و آموزگاران جایزه

داد و به مربیان تیر اندازی و سوارکاری گفت نزد او بمانند

تا آنچه لازم است، از آنها یاد بگیرد. و بقیه‌ی مربیان را

به موطنشان

بازگرداند.....

.....

..... ۱۳۳-۱۳۶

۵-۱۰-۱. منذر سخن بهرام را قبول کرد و به نعمان (فرزند منذر) گفت که به عربها بگو که اسب های خویش را برای حضور در میدان مسابقه اسب دوانی بیاورند تا بهرام اسب دلخواه خود را

برگزید.....
.....
..... ۱۳۶-۱۳۹

۱۱-۱. شعر

..... شکار (طَرَدِیْه)

..... ۱۳۹ و ۱۴۰

۱-۱۱-۱. ساختار کامل شعر

..... شکار

..... ۱۴۰

۲-۱۱-۱. روایت صحنه‌ی شکارگور بهرام در

..... چهارمتن

..... ۱۴۰-۱۴۴

۱-۱۱-۲-۱. روایتی دیگر از صحنه‌ی شکار گوردر هفت

..... پیکر

..... ۱۴۶-۱۴۹

..... کنیزک با سرهنگ در مهمانی شاه مشورت

..... کرد

..... ۱۴۹-۱۵۰-2-11-1

..... سرهنگ، بهرام گور را به مهمانی

..... برد

..... ۱۵۰-۱۵۵-3-11-1

۳-۱۱-۱. روایت صحنه‌ی شکار آهوی بهرام گور در

..... غرالسیر

..... ۱۵۵-۱۵۹

۱-۱۱-۳-۱. تصویر بهرام در

..... شکار

..... ۱۵۹-۱۶۱

- ۴-۱۱-۱. بهرام ازدها را کشت و گنج را یافت.....
..... ۱۶۵-۱۶۱.....
- ۱۲-۱. بازگشت بهرام از حیره به ایران به نزد پدرش
و بدرفتاری پدر با او.....
..... ۱۶۵
- ۱-۱۲-۱. ثیاذوس به دربار یزدگرد می‌آید و بهرام به او می-
گوید که به پدرش بگوید که قصد بازگشت به حیره
را دارد.....
..... ۱۶۵-۱۶۸.....
- ۲-۱۲-۱. صلح میان دولت ایران و روم شرقی در سال
۴۱۰ میلادی.....
..... ۱۶۸ و ۱۶۹.....
- ۱۳-۱. چگونگی مرگ یزدگرد.....
.....
..... ۱۶۹-۱۷۴.....
- ۱۴-۱. مدت پادشاهی یزدگرد.....
.....
..... ۱۷۴ و ۱۷۵.....
- ۱۵-۱. بزرگان و موبدان ایران بعد از مرگ یزدگرد، برای
تعیین جانشین او، جلسه تشکیل دادند.....
..... ۱۷۵-۱۷۸.....
- ۱۶-۱. رسیدن خبر مرگ یزدگرد به بهرام.....
.....
..... ۱۷۸-۱۸۰.....
- ۱۷-۱. لشکر کشی بهرام با همکاری منذر به ایران.....
.....
..... ۱۸۰-۱۹۲.....

۱-۱۷-۱. نامه نوشتن موبدان و بزرگان به

بهرام.....

۱۹۲-.....

۱۹۵

۱-۱۷-۲. بهرام به ایرانیان پاسخ

داد.....

۱۹۵ و ۱۹۶.....

۱-۱۷-۳. موبدان موبد به بهرام گفت: «ما گرفتار عهد

وسوگندیم» و از توحجت و دلیلی برای واگذاری تاج و تخت می-

خواهیم.....

.....

۱۹۶ و ۱۹۷.....

۱-۱۷-۴. بهرام به موبد موبدان درباره حجت خواستن او این

گونه جواب داد..... ۲۰۰-۱۹۸

۱-۱۷-۵. واکنش کسری در برابر پیشنهاد بهرام (قرار دادن

تاج در میان دو شیر)..... ۲۰۰-۲۰۱

۱-۱۷-۶. بهرام تاج را از میان دو شیر بر می-

دارد.....

۲۰۱-۲۰۸.....

۱-۱۸. خطبه‌ی تاجگذاری (عدل) بهرام

گور.....

۲۰۸.....

و ۲۰۹

۱-۱۹. بهرام منذر و نعمان و سپاهیان عرب را به حیره

باز گرداند و بخشش و هدایای فراوان را به آنها

داد.....

.....

۲۱۰ و ۲۱۱.....

۱-۲۰. بهرام عدالت برقرار کرد و آرزوهای مردم را برآورده

ساخت و با مردم نیک سیرتی کرد..... ۲۱۲-۲۱۵

۱-۲۱. بهرام بعد از رسیدن به پادشاهی به خوشگذرانی سرگرم

شد و خاقان چین به نواحی شرقی حمله کرد. بزرگان و مردم

ایران، بهرام را به خاطر سرگرم شدن به لهو و خوشگذرانی،
سرزنش کردند..... ۲۱۵-۲۱۹

۱-۲۱-۱. بهرام جواب سرزنش بزرگان را این گونه جواب
داد.....
۲۱۹.....

۲-۲۱-۱. تاکتیک نظامی بهرام برای شبیخون زدن به
خاقان.....
۲۱۹-۲۲۱.....

-۲۲

۱. بزرگان و اشراف دربار ساسانی با هم جمع شدند و مشورت کردند که
این دگان خود را نزد خاقان روانه کنند و-
هدایا و خراج زیاد بیاورند و بفرستند تا او را از کشتار و غارت کشور
بازدارند.....
.....
۲۲۲ و ۲۲۳.....

۲۳-۱. مسیر حرکت بهرام برای رفتن به نبرد خاقان و
تاکتیک‌های او برای شکست خاقان... ۲۲۴ و ۲۲۳

۲۴-۱. اعزام جاسوس به اردوگاه
خاقان.....
..... ۲۲۴-۲۲۶.....

۱-۲۴-۱. تسلط بهرام بر مملکت
ترکان.....
..... ۲۲۶.....

۲-۲۴-۱. خاقان به دست بهرام کشته می‌شود و اموال و ادواتشان
را به غنیمت گرفت.....-۲۳۰.....

۳-۲۴-۱. حمله بهرام به خاقان در شاهنامه‌ی
فردوسی.....
..... ۲۳۰-۲۳۴.....

۲۵-۱. ترکان از بهرام خواستند که حد و مرزی میان کشور
ایران و کشور آنها قرار دهد تا آنها از آن مرز تجاوز
نکنند.....
.....
..... ۲۳۵ و ۲۳۴.....

۲۶-۱. بهرام برسرزمینهای فتح شده، مرزبان قرار

..... داد
..... ۲۳۵ و ۲۳۶

۲۷-۱. بازگشت بهرام به

..... تیسفون
..... ۲۳۶
..... ۲۳۷-

۲۸-۱. خراج برداشتن از

..... مردم
.....
..... ۲۳۷ و ۲۳۹

۲۹-۱. عتاب کردن بهرام با سران

..... لشکر
..... ۲۴۲-۲۳۹

بهرام به هند

..... رفت
.....
..... 1-31

فرستادن مهنررسی به

..... روم
..... 1-248-251
..... 31-1

بهرام به پادشاه هند، شنگل (شنکلت) نامه نوشت تا چند

..... هزار خواننده ومطرب را به ایران بفرستد 32-251-
..... 254

زبانهای که بهرام می-

..... دانست
..... 1-33 258-254

۳۴-۱. مرگ وپایان زندگی بهرام گور

.....
..... 258-268